

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

Rīgā 2018.gada 9.novembrī

Nr.417

Latvijas Republikas
Saeimas priekšsēdētājam
Inārai Mūrniecei

Ļoti cienījamā Mūrnieces kundze!

Saeima 2018.gada 1.novembrī pieņēma likumu “Grozījums Darba likumā” (likumprojekta Nr.1254/Lp12). Likums paredz papildināt Darba likuma 68.pantu ar jaunu normu, kas nosaka speciālu virsstundu apmaksas regulējumu.

Spēkā esošais Darba likuma 68.pants nosaka, ka darbinieks, kas veic virsstundu darbu vai darbu svētku dienā, saņem piemaksu ne mazāk kā 100 procentu apmērā no viņam noteiktās stundas vai dienas algas likmes, bet, ja nolīgta akorda alga, — ne mazāk kā 100 procentu apmērā no akorddarba izcenojuma par paveiktā darba daudzumu. Darba koplīgumā vai darba līgumā var noteikt lielāku piemaksu par virsstundu darbu vai darbu svētku dienā.

2018.gada 1.novembrī pieņemtais likums “Grozījums Darba likumā” papildina Darba likuma 68.pantu ar trešo daļu. Tā paredz iespēju, ka ar ģenerālvienošanos, kas noslēgta atbilstoši Darba likuma 18.panta ceturtajai daļai un paredz būtisku valsts noteiktās minimālās darba algas vai stundas algas likmes paaugstināšanu nozarē, piemaksas apmēru par virsstundu darbu var noteikt mazāku par 18.panta pirmajā daļā noteikto, bet ne mazāku kā 50 procentu apmērā no darbiniekam noteiktās stundas algas likmes, bet, ja nolīgta akorda alga, — ne

mazāku kā 50 procentu apmērā no noteiktā akorddarba izcenojuma par paveiktā darba daudzumu (turpmāk – strīdīgā norma).

I

Likumprojektu izstrādājusi Ekonomikas ministrija un izskatīšanai Saeimā iesniedzis Ministru kabinets (*sk. Ministru kabineta 2018.gada 8.maija sēdes protokola Nr.23 19.p.*). Likumprojekts Saeimā izskatīts trīs lasījumos un pieņemts Ministru kabineta iesniegtajā redakcijā.

Iepazīstoties ar likuma izstrādes materiāliem, secinu, ka strīdīgās normas mērķis ir veicināt nozaru ģenerālvienošanās slēgšanu, aizsargāt nozarē nodarbināto tiesiskās intereses un stiprināt sociālās garantijas, mazināt ēnu ekonomiku un ierobežot tajā dominējošās “aplokšņu algas”, kā arī celt nozares konkurētspēju (*sk. likumprojekta “Grozījums Darba likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju)*).

Kā tas norādīts likumprojekta anotācijā, jaunā regulējuma izstrāde ir ciešā sasaistē ar biedrības “Latvijas Būvuzņēmēju partnerība” uzsākto darbu pie ģenerālvienošanās noslēgšanas būvniecības nozarē par minimālajiem atalgojuma līmeņiem būvniecības profesiju grupās, ņemot vērā būvniecības nozarē esošos augstos ēnu ekonomikas rādītājus (*sk. likumprojekta “Grozījums Darba likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju)*).

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 71.pantā noteiktajā termiņā esmu saņēmis tiesībsarga, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras un Bērnu slimnīcas bērnu ķirurgu arodbiedrības vēstules ar lūgumiem 2018.gada 1.novembrī pieņemto grozījumu Darba likumā nodot Saeimai otrreizējai caurlūkošanai.

II

Saistības pret valsti ir jāpilda ikvienam Latvijas iedzīvotājam un uzņēmējam, tai skaitā godīgi maksājot nodokļus un tādējādi nodrošinot sabiedrības kopējo vajadzību īstenošanu. Lai arī ēnu ekonomikas mazināšanā ieguldīts liels darbs, ēnu ekonomikas īpatsvars Latvijā joprojām ir augsts, bet tās mazināšanas temps – lēns

un nepietiekams. Tādēļ iniciatīvas ēnu ekonomikas mazināšanā ir atbalstāmas un ir nepieciešamas valsts ilgtermiņa interesēs.

Atzinīgi vērtēju Latvijas Darba devēju konfederācijas, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Būvuzņēmēju partnerības un Ministru kabineta paveikto, lai mazinātu ēnu ekonomiku un plašāk iedzīvinātu Darba likumā paredzētās iespējas slēgt nozares ģenerālvienošānās.

Tomēr ikvienam kompleksas problēmas risinājumam ir jāatbilst Satversmei un jānodrošina taisnīgas iespējas ikvienam uzņēmējam un iedzīvotājam.

Visus darbiniekus un darba devējus regulējošā likumā nevajadzētu paredzēt regulējumu atsevišķai nozarei. Apkarojot ēnu ekonomiku vienā nozarē, nedrīkstam nelabvēlīgākā situācijā nostādīt citas nozares darba devējus un darbiniekus. Rūpējoties par uzņēmēju un darba devēju konkurētspēju un izaugsmi, nedrīkstam otrajā plānā atstāt darbinieku intereses un tiesības.

No strīdīgās normas nepārprotami secināms, ka samazināta virsstundu apmaksā saistīta ar būtisku valsts noteiktās minimālās darba algas vai stundas algas likmes paaugstināšanu nozarē. Tādējādi privilīģētā situācijā attiecībā uz virsstundu apmaksu tiktu nostādīti tie uzņēmēji, kuri līdz šim nav maksājuši darbaspēka nodokļus pilnā apmērā, jo uzņēmumi un nozares, kurās tiek veikti visi nodokļu un valsts sociālās apdrošināšanas maksājumi, varētu nespēt nodrošināt būtisku minimālās algas paaugstinājumu, kas ir priekšnoteikums zemākas virsstundu piemaksas likmes noteikšanai (*sk. arī Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameron 2018.gada 18.maija vēstuli Nr.2018/499*).

Nevaru atbalstīt regulējumu, kas ēnu ekonomikas apkarošanos nolūkos samazina darbinieku sociālo tiesību apjomu, kā arī potenciāli no ēnu ekonomikas iznākošus uzņēmumus nostāda privilīģētā situācijā iepretim tiem uzņēmumiem, kuri jau šobrīd godprātīgi maksā nodokļus un piedalās kopēju sabiedrības vajadzību finansēšanā.

Darbaspēka izmaksas ietekmē visu uzņēmumu konkurētspēju, tāpēc valstij ar likumu jāgarantē taisnīgas iespējas visiem.

Saeimas pieņemtais grozījums Darba likumā vērtējams kā fragmentārs un nepietiekami izstrādāts. Likums neparedz kritērijus vai vadlīnijas, pie kādiem

nosacījumiem konstatējama būtiska valsts noteiktās minimālās darba algas vai stundas likmes paaugstināšana nozarē un kā tā piemērojama vai pārskatāma, mainoties valsts noteiktajai minimālajai darba algai vai citiem apstākļiem.

Mēģinot sekmēt vienas vai atsevišķu tautsaimniecības nozaru iznākšanu no ēnu ekonomikas, privātajam sektoram uz ļoti neskaidriem nosacījumiem tiek deleģēta valsts būtiska funkcija, kas saistīta ar darbinieku tiesību aizsardzību.

III

Strīdīgais regulējums skar Satversmes 91.panta pirmajā teikumā un 107.pantā paredzētās pamattiesības. Satversmes 91.panta pirmais teikums paredz, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Savukārt Satversmes 107.pants aizsargā ikviena darbinieka tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu.

Pamattiesību aizsardzība un taisnīguma nodrošināšana ir viena no valsts pamatfunkcijām. Demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējam ir pienākums pārliicināties par pamattiesību ierobežojuma tiesiskumu un samērīgumu. Ja tas nav izdarīts, tad attiecīgi netiek nodrošināta likumdošanas procesa atbilstība vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām (*sk. arī Satversmes tiesas 2018.gada 12.aprīļa sprieduma lietā Nr.2017-17-01 21.3.punktu un Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles, Sanitas Osipovas un Daigas Rezevskas 2018.gada 4.janvāra atsevišķo domu lietā Nr.2017-03-01 6.punktu*).

No likuma izstrādes materiāliem secināms, ka strīdīgās normas ietekme galvenokārt vērtēta būvniecības nozarē ar mērķi mazināt ēnu ekonomiku. Tomēr strīdīgajā normā ietvertais regulējums attiecas uz ikvienu tautsaimniecības nozari un var attiekties uz ikvienu darba devēju un darbinieku, tostarp tas skar Satversmē aizsargātās šo personu pamattiesības.

Likuma ietekme uz darbinieku sociālajām garantijām un ekonomiskajiem ieguvumiem, ierobežojumu nepieciešamība un citu personu tiesību ierobežošanas samērīguma aspekti citās tautsaimniecības nozarēs nav vērtēti (*sk. arī Saeimas*

Juridiskā biroja 2018.gada 4.jūnija atzinumu par likumprojektu "Grozījums Darba likumā").

No likuma izstrādes materiāliem secināms, ka likuma izstrādes gaitā tiesībsargs, Saeimas Juridiskais birojs, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera un Ārvalstu investoru padome vairākkārt norādījusi uz likumprojekta mērķu nesaderību ar izvēlēto risinājumu, nevienlīdzīgo attieksmi pret darba devējiem un darbiniekiem, pretrunām un nepieciešamību virsstundu apmaksas jautājumu risināt kompleksi visās nozarēs, kā arī uz likumā ietverto normu iespējamo neatbilstību Satversmei. Tomēr Saeima, izskatot likumu trīs lasījumos, nerada iespēju pilnveidot strīdīgo normu, lai mazinātu šaubas par izvēlēto risinājuma piemērotību mērķu sasniegšanai un satversmību. Tā vietā Saeima visos trijos lasījumos negrozītā veidā atbalstīja Ministru kabineta iesniegto likumprojekta redakciju.

Likumdevējam pašam ir jāpievērš īpaša uzmanība tam, lai netiktu pieņemtas tādas normas, kas rada šaubas par to satversmību, spēju nodrošināt taisnīgumu un sekmēt visu iedzīvotāju uzticēšanos likumdevēja lēmumiem. Ja likumdošanas procesā ir norādīti vērā ņemami argumenti par regulējuma iespējamo neatbilstību Satversmei vai Satversmes tiesas lemtajam, tad likumdevējam īpaši rūpīgi jāpildveido apspriežamais regulējums, lai jau preventīvi novērstu identificētos riskus (*sk. Satversmes tiesas 2018.gada 12.aprīļa spriedumu lietā Nr.2017-17-01 22.3.punktu un Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017.gada 2.novembra atsevišķo domu lietā Nr.2016-14-01 3.punktu*).

Likumdošanas procesā izteikto iebildumu par ticamiem satversmības riskiem ignorēšana nestiprina iedzīvotāju uzticēšanos Latvijai un likumiem, bet tieši pretēji – vājina tiesiskumu un pārliecību, ka visiem tiek piedāvāts taisnīgs un godīgs risinājums. Likumdevējam jāraugās, lai jau likumdošanas procesā efektīvi un preventīvi tiktu novērstas tādas nepilnības, kas skar personu cilvēktiesības (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 20.decembra sprieduma lietā Nr.2010-44-01 14.1.punktu*).

IV

Meklējot samērīgu risinājumu, aicinu Saeimu rūpīgi vērtēt strīdīgās normas atbilstību Satversmes 91.panta pirmajā teikumā nostiprinātajam vienlīdzības principam.

Vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām (*sk. arī Satversmes tiesas 2010.gada 2.februāra spriedumu lietā Nr. 2009-46-01 7.punktu*).

Vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas tiesību normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos (*sk. arī Satversmes tiesas 2017.gada 19.oktobra sprieduma lietā Nr.2016-14-01 20.punktu*).

Strīdīgā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret darbiniekiem un darba devējiem saistībā ar virsstundu apmaksu.

Likuma izstrādes materiālos norādīts vien tas, ka nozares nodarbinātie, attiecībā uz kuriem attieksies ģenerālvienošanās, atrodas nesalīdzināmos apstākļos ar citiem nodarbinātajiem (*sk. Ekonomikas ministrijas 2018.gada 6.jūnija vēstuli Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai*). Tomēr Satversmes tiesa jau norādījusi, ka visi nodarbinātie, kas strādā virsstundas, un visi darba devēji, kas apmaksā virsstundu darbu, atrodas salīdzināmos apstākļos. Līdz ar to, lai noteiktu, vai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, jāpārbauda, vai atšķirīgajai attieksmei ir leģitīms mērķis un ticis ievērots samērīguma princips (*sk. arī Satversmes tiesas 2018.gada 15.maija sprieduma lietā Nr. 2017-15-01 17. un 18.punktu*).

Atšķirīgas attieksmes pamatojumā papildus likuma mērķiem uzsvērts, ka likumprojekts ir vērst uz darbinieku lielāku aizsardzību, sociālā dialoga nozīmes stiprināšanu, ēnu ekonomikas un negodīgas konkurences mazināšanu (*sk. Ekonomikas ministrijas 2018.gada 6.jūnija vēstuli Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai*).

Atšķirīgas attieksmes pamatotības pierādīšanas pienākums ir normas izstrādātājam. Likumprojekta apspriešanas gaita un pēc likuma pieņemšanas izskanējušie argumenti liek secināt, ka šis pienākums nav izpildīts.

V

Ņemot vērā šajā rakstā izteiktos apsvērumus un atbalstot nepieciešamību mazināt ēnu ekonomiku, aicinu Saeimu vēlreiz izvērtēt 2018.gada 1.novembrī pieņemto likumu "Grozījums Darba likumā" un rast līdzsvarotu un Satversmei atbilstošu risinājumu.

Aicinu Saeimu rūpīgi vērtēt tiesībsarga, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras un Bērnu slimnīcas bērnu ķirurgu arodbiedrības paustos argumentus, kurus viņi izteikuši, lūdzot likuma otrreizēju caurlūkošanu.

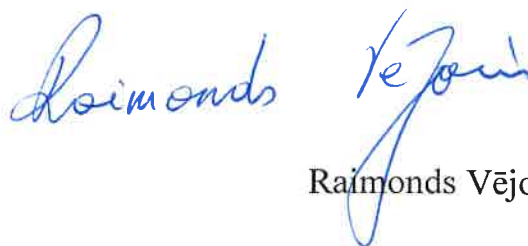
Pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 71.pantu, prasu likuma „Grozījums Darba likumā” (likumprojekta Nr. 1254/Lp12) otrreizēju caurlūkošanu.

Pielikumā:

1. Tiesībsarga 2018.gada 5.novembra vēstules Nr.1-8/30 "Par likuma "Grozījums Darba likumā" nodošanu otrreizējai caurlūkošanai" kopija uz 4 lapām.
2. Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras 2018.gada 7.novembra vēstules Nr.2018/1048 "Par likumprojektu "Grozījums Darba likumā" (Nr. 1254/Lp12)" ar pielikumiem kopijas uz 12 lapām.
3. Bērnu slimnīcas bērnu ķirurgu arodbiedrības 2018.gada 6.novembra vēstules "Lūgums neizsludināt Saeimā 01.11.2018. pieņemto likumu "Grozījums Darba likumā"" ar pielikumiem kopija uz 3 lapām.

Cieņā

Valsts prezidents

Raimonds Vējonis